

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
ESTETİK TƏRBİYƏ ÜZRƏ RESPUBLİKA TƏDRİS-METODİK MƏRKƏZİ

NAZİM MƏMMƏDBƏYOV

RESPUBLİKANIN XALQ RƏSSAMI
MİKAYİL ABDULLAYEV

BAKİ 2009

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
ESTETİK TƏRBIYƏ ÜZRƏ RESPUBLİKA TƏDRİS-METODİK
MƏRKƏZİ

NAZİM MƏMMƏDBƏYOV

Az4-292228

RESPUBLİKANIN XALQ RƏSSAMI
MİKAYİL ABDULLAYEV

MƏKTƏB MÜƏLLİMLƏRİNƏ KÖMƏK

Azərbaycan Milli
Kitabxanası

BAKİ 2009

- Müəllif: Nazim Həsən oğlu Məmmədbəyov,
Azərbaycan Respublikası Təhsil
Nazirliyi Estetik Tərbiyə üzrə
Respublika Tədris-Metodik Mərkəzinin
direktoru, Azərbaycan Yazıçılar
Birliyinin üzvü.
- Baş redaktor: Tərlan Nazim oğlu Quliyev.
- Redaktor: Pərviz Rzaquliyev – Estetik Tərbiyə
üzrə Respublika Tədris Metodik
Mərkəzinin Metodiki Şöbəsinin
Metodisti
- Kompyutor qrafikası
Kompyutor düzümü üzrə İradə Rzaquliyeva
Estetik Tərbiyə üzrə Respublika Tədris-
Metodik Mərkəzinin Təsviri sənət
şöbəsinin rəssamı
- Məsləhətçi: Yəhyə Kərimov, pedaqoji elmlər
doktoru, professor

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi
Elmi Metodik Şurasının məktəbəqədər tərbiyə
və ibtidai bölməsinin 20 iyun 2008 tarixli 5
nömrəli protokolu ilə təsdiq edilmişdir.

Kitabda mərhum sənətsünaslıq doktoru pro-
fessor Mürsəl Nəcəfovun əlyazmalarından və
Mikayıl Abdullayevin oğlu Cami Abdullayevin
təqdim etdiyi reproduksiyalardan istifadə edil-
mişdir.

Mikayıl Hüseyn oğlu Abdullayev 1921-ci ildə Bakı şəhərində anadan olmuşdur. Bakının 21 nömrəli məktəbini bitirmiş mərhum sənətsünas professor Mürsəl Nəcəfov söhbətində onun haqqında belə deyirdi ki, Mikayıl orta boylu, mehriban təbiətli bir oğlan idi. Orta məktəbdə yalnız humanitar elmləri deyil, eyni zamanda texniki fənlərə fikir verərdi. Yeddinci sinfi bitirəndən sonra Mikayıl Abdullayev sənədlərini rəssamlıq texnikumuna verdi. Qəbul imtahanlarından müvəffəqiyyətlə çıxanlar sırasında idi. Mürsəl müəllimin dediyinə görə, o Mikayılla 30-cu ilin may ayında tanış olmuşdu.

O vaxt məşhur rəssam Əziz Əzimzadənin rəhbərlik etdiyi rəssamlıq texnikumu Azərbaycanda orta təhsilli peşəkar rəssamlar hazırlayan yeganə təhsil ocağı idi.

Rəssamlıq illərdə texnikumda təhsil aldığı illərdə Mikayıl ixtisas məşğələləri ilə yanaşı ümumtəhsil fənlərinə də böyük maraq və həvəs göstərirdi. O boş vaxtlarında Böyükağa Mirzəadə, Əliəğa Əliyev, Əbdülxalıqla birlikdə şəhərin ətraflarını gəzir, mənzərə rəsmləri çəkirdi. İlk dəfə yaradıcılığını 1935-ci ilin yayında sınaqdan keçirdi, əsərlərini “Bahar” nümayiş etdirdi. Onun işləri rəssamların, o cümlədən Ə. Əzimzadənin xoşuna gəlmişdi. Mikayıl texnikumu 1939-cu ildə bitirdi. 1940-cı ilin baharında Mikayıl Abdullayev

Böyükəğa Mirzəzadə, Əliəğa Əliyevlə birgə tamamladıqları “Kolxozçuların istirahəti” və “Opera teatrında antrakt” adlanan iki böyük həcmli tematik kompozisiyanı sovet Azərbaycanının 20 illiyinə həsr olunmuş bədii sərgidə nümayiş etdirdilər.

Mikayıl Abdullayev hələ Moskva təsviri incəsənət institutunun tələbəsi idi, lakin onun adı artıq istedadlı gənc rəssamlar sırasında çəkiliydi. Rəngkarlıq fakültəsində sovet incəsənətinin görkəmli ustaları İqor Qrabar, Sergey Gerasimov, Qriqoriy Şeqal kimi rəssamlar gənclərin peşəkarlıq məşğələlərinə rəhbərlik edirdilər. Təbiətindəki vergi, seçdiyi sənətin sirlərini öyrənmək cəhdi, yorulmaq bilmədən çalışması Mikayılın institutun qabaqcıl tələbələrindən biri kimi tanıtmışdı.

1940-cı ilin mayında Moskvada nəşr olunan “Искусство” jurnalında institutun rektoru yazmışdı: “İnstitutun birinci və ikinci kurslarında onlarla tələbə tapılar ki, öz əl işlərini tanınmış sənətkarlarla yanaşı böyük sərgilərdə çəkinmədən nümayiş etdirə bilsin”.

Moskvada yaşaması Mikayıl üçün əlamətdar idi. Dövlət Tretyakov qalereyası, Puşkin adına təsviri incəsənət muzeyi kimi zəngin xəzinələri, impressionizmi, postimpressionizmi və yeni dövrlərin digər incəsənət cərəyanlarını əyani nümayiş etdirən xüsusi “Yeni Qərb rəngkarlığı” muzeyi burada fəaliyyət göstərirdi. Görüb-götürməyə həris olan gənc rəssam üçün Rembrandt və Tjeholo Surabaran və Kranax, Rubens və Pussen, Enriko Le Kora, Sezann və Van Qoq, Surikov və Repin, Serov və Vrubel kimi görkəmli rəssamlar tərəfindən yaradılmış tematik tabloların, portretlərin, mənzərələrin əslini demək olar ki, hər gün görmək böyük səadət idi. Rəsm, rəngkarlıq, kompozisiya kimi praktiki məşğələlərlə yanaşı Mikayıl Abdullayev institutda təsviri sənət tarixi fənninə ciddi fikir verirdi.

İnstitutun yay tətillərində Bakıya qayıdan Mikayıl Aşeronun mənzərəli yerlərində etüdlər, təbiət guşələri, portretlər çəkirdi.

1942-43-cü illərdə Bakıda təşkil olunan sərgilərdə Mikayılın “Qəsbkarlar” kompozisiyası, Böyükəğa Mirzəzadə və C. Şərifzadə ilə birgə işlədiyi “Babək ordusunun yürüşü”, daha sonra “Dövlət müdafiə Komitəsinin iclası” mövzusunda Mikayılın böyük həcmli, müstəqil çəkdiyi tablo daha müvəffəqiyyətli çıxmışdı. Aleksandr Gerasimov Mikayılın bu böyük həcmli tablosuna, əsərin orijinal kompozisiyasına yüksək qiymət vermişdi. Bu illərdə gənc Mikayıl kompozisiya sahəsində olduqca səmərəli işləyirdi.

Bir-birinin ardınca yaratdığı “Qəsbkarlar”, “Həsən bəy Zərdabi”, “Moskva universitetində”, “Nəsihət” və “Dövlət müdafiə komitəsinin iclası” tabloları gənc rəssamı sənət aləmində tez tanıtmışdı. Bu tablolar içərisində “Nəsihət” əsəri xüsusi yer tutur.

Süjeti dahi Nizaminin “İsgəndərnamə” poemasından götürülmüş cəmi üç fiqurlu bu müvəffəqiyyətli kompozisiya, həm kolorit, rəsm və ifadə cəhətdən 20 yaşlı gənc rəssamın kamil əsəri sayılır. Rəssamlarımız Mikayılın 1941-ci ildə Nizami adına Azərbaycan ədəbiyyat muzeyi üçün çəkdiyi bu tablounun kolorit üstünlüyündən, rəngkarlıq texnikasından heyərlə danışırdılar. M. Abdullayevin “Nəsihət” tablosu hazırda Gəncədəki Zərdabi muzeyinin daimi ekspozisiyasında saxlanılır.

Həmin illərdə Mikayıl Abdullayev portret janrında ilk əsərlərini yaratmış, Üzeyir Hacıbəyovun, Cəfər Cabbarlının, Səməd Vurğunun, Mirzə İbrahimovun, Mərziyə Davudovanın, Şövkət Məmmədovanın və başqa mədəniyyət xadimlərinin təsvirlərini bədii sərgilərdə nümayiş etdirmişdi. Yuxarıda sadaladığımız bu portretlər bu gün respublikamızın muzeylərində saxlanılır. Portretlər ilk növbədə oxşarlıq baxımdan böyük əhəmiyyətə malikdir, çünki, milli mədəniyyətimizin fəxri olan sənətkarların bəzisi artıq həyatdan getmişdir və rəssamın bilavasitə naturadan çəkmiş olduğu portretlər gələcək nəsillərə qiymətli bədii sənəd kimi xidmət

edəcəkdir. Mərhum professor Mürsəl Nəcəfovun dediyinə görə, Bakıda bir neçə evdə Mikayıl Abdullayevin müharibə illərində çəkdiyi portretlərə rast gəlmək olar.

Rəssam o illərdə Əzim Əzimzadənin qızı Pəricahan Əzimzadənin, rəssam Reyhan Topçubaşovun, memar Ənvər İsmayilovun, rəssam Əli Rasim Muxtarovun, müəllimə Minaxanın qızı Zemfira Qurbanovanın, balaca Sevilin portretlərini işləyib onların özlərinə hədiyyə vermişdi.

Mütəxəssislərin fikrinə, bəstəkar Üzeyir Hacıbəyovun portreti Mikayıl Abdullayevin gənclik illərində yaratmış olduğu ən gözəl sənət əsərlərindən biridir. Bu portret Üzeyir bəyin sağlığında bilavasitə naturadan çəkilmiş portretdir. Rəssam dahi bəstəkarın, xeyirxah insanın, görkəmli ictimai xadimin surəti üçün səciyyəvi olan cizgiləri üzə çıxarmış, sözün həqiqi mənasında bədii obraz yaratmışdır. Dahi Səməd Vurğunun ev-muzeyində Mikayıl Abdullayevin müharibə illərində yaratmış olduğu portretlərdən biri - Səməd Vurğunun portret tablosu əzizləni saxlanılır. Portret plenerdə işlənilir.

Şair Abşerondakı Şüvəlan bağında qarağacının altında əyləşib. Onu yeni yazacağı şeirin misraları düşündürür. Portretin boyaları bizə doğma görünür, işləmə texnikası isə, istər-istəməz impressionistlərin yaradıcılıq ənənələrini xatırladır. Eyni zamanda portretdə surətin daxili aləmi qabarıq verilmişdir.

Cəbhə xətti SSRİ-nin paytaxtından uzaqlaşdıqdan sonra Moskva rəssamlıq institutu Səmərqənddən Moskvaya köçürüldü. Təhsilini müvəqqəti dayandıran tələbələr, o cümlədən Mikayıl da 1944-cü ildə instituta qayıtdı.

Yay tətillərini o bir qayda olaraq Bakıda keçirdi, tez-tez Abşeron kənlərinə gedib etüdlər, portretlər çəkirdi. Bəzən o, respublikanın mənzərəli guşələrinə səfər edir, Bakıya qayıdıb gələndə özü ilə küllü miqdarda yeni etüdlər, kompozisiya eskizləri gətirirdi. Mikayıl nəşriyyatların, muzeylərin,

sərgilərin və sair mədəniyyət ocaqlarının tapşırığına əsasən tematik şəkillər, illüstrasiyalar, portretlər çəkirdi.

Bir dəfə professor Mürsəl Nəcəfov Mikayıl haqqında söhbətlərində dedi: "1946-cı ildə Mikayıl Azərbaycanın ən gözəl guşələrindən biri olan Şuşa şəhərində olmuş, onun qədim məhəllələrini, küçə və meydanlarını, əfsanəvi gözəlliyi ilə məşhur olan Cıdır düzünü ilhamla təsvir etmişdi".

Şuşa səfərinin ən gözəl təərrüfümü olan "Axşam" kompozisiyası rəssamın xəyalında məhz o dövrdə canlanmışdır.

Mikayıl özü "Axşam" tablosunun süjeti və koloriti barədə həvəslə danışırdı: "Bir gün küçədə aylı axşam motivi işlədiyim zaman yaxınlıqdakı evlərdən birinin darvazasından eşiyə çıxan bir dəstə qadın gördüm. Milli paltar geyinmiş gənc qadınlar, qızlar, uşaqlar hara isə üz tutub gedirdilər, ağacların tünd yaşıl rəngli fonunda qadınların ağ geyimi və baş örtükləri çox poetik bir səhnə yaratmışdı. Bir yandan da axşam çağının gümüşü boyaları diqqətimi ən çox irəlində gedən balaca qızın geyiminə, böyüklərə məxsus "əkər" ifadəsinə yönəltdi. Şahidi olduğum səhnəyə heç bir şey əlavə etməsəydim də gözəl bir kompozisiya alınacağına şübhəm qalmadı".

Mən Mürsəl Nəcəfovu diqqətlə dinləyib soruşdum:

- "Axşam" əsərinin aqibəti necə oldu?

O, gülümsəyib cavab verdi:

- Bir il sonra Moskvada, Oktyabr inqilabının 30 illiyinə həsr olunmuş Ümumittifaq sərgidə Mikayıl Abdullayevin "Axşam" kompozisiyası layiqincə qiymətləndirildi. Q vaxtlar belə sərgilərdə iştirak etmək hər rəssama nəsis olmurdu. Moskva institutunun tələbəsi olan Azərbaycanlı rəssamın müstəqil əl işi ilə Ümumittifaq sərgidə iştirakı hamımız üçün fərəhli hadisə idi. O zaman institutun görkəmli professorları, Moskvanın sənətsünəsləri Mikayıl Abdullayevin paytaxtda ilk dəfə göstərdiyi böyük tabloya yüksək qiymət verdilər.

Bayramsayağı geyinmiş gəlinlər, qızlar yaşlı bir qadının müşayiəti ilə gəzintiyə çıxmışlar. Gənc qadınların surətində, ətrafın sakit, gözəl mənzərəsində lirika hökm sürür. Tablodakı qadınların sevinci, nazlı təbiəti, mənzərənin tünd zümrüdü rənglərin fonunda ağ geyimlər, axşam çağının ürək açan koloriti bizdə xoş əhval-ruhiyyə, nikbinlik oyadır.

1947-ci ildə Ümumittifaq sərginin təntənəli açılışında iştirak etmiş Mürsəl müəllimin dediyinə görə Mikayılın "Axşam" tablosu qarşısında çoxlu tamaşaçı toplanmışdı.

Mikayıl Abdullayevin "Mingəçevir silsiləsi", "Mingəçevirin işıqları" (1948), "Beşilliyin yolları ilə" (1949), "Sarvan Salmanov" (1949), "Səadət yarananlar" (1951), "Rəfiqələr", "Kürün sahillərində", "Boz dağ ətəklərində" (1954) və s. böyük ictimai maraq doğurmuşdu.

"Mingəçevirin işıqları" ilk dəfə Lenin komsomolunun 30 illiyinə həsr olunmuş Ümumittifaq yubiley sərgisində nümayiş etdirildi.

Mürsəl müəllim əlyazmalarında qeyd edir ki, iki ildən sonra Mikayıl "İşıqlar" mövzusunda bir çox mənzərələr (kolxoz su-elektrik stansiyasının işıqları və s.) yaratdı. Mürsəl müəllim Mikayıl bu mövzunun pioneri adlandırmışdı. Sənədlərdən məlum olur ki, sovet mənzərə janrında 1948-ci ilə qədər "İşıqlar" mövzusunda müraciət edən rəssam olmamışdır.

Mütəxəssislər Mikayıl Abdullayevin 1949-53-ci illərdə yaratdığı "Səadət yarananlar", "Sarvan Salamov", "Rəfiqələr" kimi tablolarını yüksək qiymətləndirmişdilər. "Səadət yarananlar" ilk dəfə 1951-ci ildə Bakıda və Moskvada nümayiş etdirilmişdi. Ümumittifaq rəssamlıq sərgisində azərbaycanlı rəssamın gəncliyə həsr etdiyi bu şəkil yüksək qiymətləndirildi. Müharibədən sonrakı dövrdə quruculuq işlərində iştirak edən gənc mingəçevirlilərin surəti lirik məhəbbət səhnəsində canlandırılmışdı. O dövrün yaradıcılıq axtarışları üçün səciyyəvi olan xüsusiyyətləri özündə əks etdirən bu

kompozisiya haqqında Moskva mətbuatında müsbət rəylərə təsadüf edirik.

1954-cü ildə "Səadət yarananlar" tablosu Moskvada Zaqafqaziya rəssamlarının birgə sərgisində yenidən nümayiş etdirildi. Sənətsünas F. Roginskaya "Искусство" jurnalında yazırdı: "Azərbaycan rəssamlarının yaradıcılığına həsr olunmuş bölmədə məişət janrı və mənzərə sahələrində nailiyyətlər xüsusilə aydın izlənilir. Məsələn, sərgi janr ustası Mikayıl Abdullayevin yaradıcılıq müvəffəqiyyətini göstərir. Onun çox zəngin sənətkarlığı lirika ilə işıqlandırılmışdır. Ondakı yenilik hissi xüsusilə təqdirə layiqdir".

Beş il müddətində (1946-1951) sovet rəngkarlığının məişət janrında məhəbbət mövzusu demək olar ki, işlənməmişdi. 1951-ci il Ümumittifaq sərgisində "Səadət yarananlar" bu mənada yeganə tablo idi. Lakin bir il sonra, gəncliyin məhəbbəti mövzusunda (müxtəlif məkan və zamanda...) əsərlər ümumsovet təsviri sənətində geniş yer tapır. Mikayıl Abdullayev özünə xas olan yumorla deyərdi: "Deyəsən əlim yüngül olub".

Mikayıl Abdullayev Mingəçevirədə gedən quruculuq işlərinin, Kür üzərindəki elektrik stansiyasının təsvirinə ömrünün yeddi ilini sərf etmiş, həmin illər ərzində özünün "Mingəçevir silsiləsi" nə daxil olan neçə-neçə janr əsərini, mənzərə və portreti, etüd və rəsmini yaratmışdı. "Mingəçevir silsiləsi" göstərdi ki, Mikayıl Abdullayevin şəxsində Azərbaycan təsviri sənətində müasirlik hissi ilə yaşayıb-yaranan, ictimai həyatda, məişətdə görüb-götdürdüyünü, ümumiləşdirməyi bacaran, real hadisələri obrazlı ifadə vasitələrinin köməyi ilə təsvir alan qabil bir rəssam fəaliyyətə başlamışdır.

Mikayıl Abdullayev yaradıcılığının yüksəliş mərhələsi (1946-1954) idi. 1950-ci ildə mən Əzim Əzimzadə adına rəssamlıq məktəbinə daxil olurdum. Sənədləri vermək üçün məktəbə gəldim. Məni dayım oğlu Elbəy Rzaquliyev müşayiət

edirdi. O vaxt rəssamlıq məktəbinin direktoru Mürsəl Nəcəfov idi. Mürsəl müəllim məni üzügülər qəbul edib bir neçə sual verdi, məsələn, hansı rəssamları tanıyırsan, bir neçəsinin adını çək. Mən Tahir Salahovun, Toğrul Nərimanbəyovun, Əbdülxalığın, Kazım Kazımzadənin adını çəkdim. Elbəy özünü saxlaya bilməyib soruşdu: “Bəs Mikayıl Abdullayevi tanımırısan?”

Mürsəl müəllim dedi: “Onu tanımamaq olar? Mikayıl Abdullayev sovet incəsənətində bütün yeniliklərə yaxından bələd olan və öz yaradıcılıq təcrübəsinə yeni dövrün tələbləri ilə yanaşan mahir sənətkardır”.

Mikayıl Abdullayev yaxşı bilirdi ki, bədii yaradıcılıq təcrübəsində dönüş yaratmaq istəyən rəssam emalatxanasının dörd divarı arasında öz məqsədinə nail ola bilməz. Sənətkar hökmən şəhəri tərk edib təbiətə qovuşmalı, respublikamızın rəngarəng həyatını, xalqın özünəməxsus dekorativ örnəklərini bilavasitə görüb öyrənməlidir.

1955-ci il idi. Mikayıl Masallı rayonuna gedir. Masallılar öz məişətlərində milli ənənələri qoruyub saxlayır, rəngarəng geyimlərdən istifadə edirlər. Masallıda gördüyü rəngarənglik Mikayıl Abdullayevin palitrasını “ışıqlandırdı”. İstifadə etdiyi rənglərin təzadlarını, dekorativliyini gücləndirdi. Rəssam Masallı rayonunda keçirdiyi günlərdə onlarla mənzərə, etüd, portret, məişət səhnəsini çəkib gətirdi və nəticədə məşhur “Masallı süitasını” yaratdı.

Yeni kəndin fədakar əmək adamlarının, ilk növbədə kənd qadınlarının surətini yaradan rəssam bir-birinin ardınca “Körpəsinin ardınca”, “Balaca çoban”, “Rəfiqələr”, “Məktəbli qızlar”, “Sevinc” kompozisiyalarını, neçə-neçə mənzərə və portret yaradır, sərgilərdə nümayiş etdirir. “Masallı süitası” istedadlı rəssamın müşahidə qabiliyyətini daha da yüksəltdi, onun rənglərinə tərəvət gətirdi. Kənd təbiəti, bol işıq, qızmar günəş, qadınların, qızların al-qırmızı, mavi-yaşıl, çəhrayı-sarı

geyimləri, bir sözlə, görüb-götürdüyü hər şey onun gözəlliyi qavramaq ehtirasını qüvvətləndirdi.

Ana surəti “Masallı süitasına” daxil olan əsərlərin ən təsirli mövzudur. “Sevinclə körpəsi ilə əylənən ana, ətrafa işıq qərç edən günəş, yam-yaşıl bitkilər, mavi rənglər sanki “gülür, sevinir”. Körpəsinə məhəbbət hissini gizlətməyən kolxozçu qadın tamaşaçıda sevinc hissi oyadır...

“Sevinc” tablosu 1957-ci ildə Moskvada, daha sonra xarici ölkələrdə nümayiş etdirildi. 1958-ci ildə Brüsseldə Ümumdünya sərgisinin SSRİ pavilyonunda nümayiş etdirilən bu əsər yüksək qiymətə layiq görüldü. Professor Mürsəl Nəcəfovun əlyazmasında akademik İqor Qrabarın “Sevinc” kompozisiyası barədə rəyi ilə tanış oluruq: “Müəllifin “Sevinc” əldə etdiyi tabloda bol-bol rəng və işıq mövcuddur. Cənub təbiətinin qoynunda, yaşıllıqda körpəsi ilə qadın əyləşmişdir. Günəşin gözqamaşdırıcı şüaları hər yeri bürümüşdür. Şəkildə Avropa plenerini, yaxud impressionizmi xatırladan heç bir əlamət yoxdur. Burada varlığın sevincinin, sonsuz səadətini şahidi oluruq”.

1958-ci ildə Mikayıl Abdullayevin “Sevinc” əsəri SSRİ Rəssamlıq akademiyasının “Günəş” medalına layiq görüldü. Respublikanın əməkdar rəssamı Mirzə Rəqiyeiv söhbətində. Mikayıl Abdullayevin “Sevinc” əsəri barədə belə bir termin işlətdi: “Balam, kişi yaradır da, bu əsərə mən “zirvə deyərdim, nə deyim şədəvdir.” Mikayılın fəvqəladə istedadı özünü parlaq surətdə büruzə vermişdi.

Keçən əsrin 50-ci illəri Mikayıl Abdullayev üçün son dərəcə səmərəli və yaradıcılıq uğurları ilə zəngin oldu. O, doğma diyarın rəngarəng təbiəti ilə, gözəl insanları ilə bilavasitə ünsiyyət yaratdı, çox gazib, çox öyrəndi, çox götürüb, çox işlədi. Yaradıcılığının “Mingəçevir silsiləsi”, “Masallı süitası” kimi yeni rəngarəng əsərləri, onlarla portret, mənzərə, rəsm, illüstrasiyalar bədii sərgilərdə nümayiş etdirildi. 50-ci illər Azərbaycan rəssamının həyatında xüsusilə

ələmətdar oldu. Mikayıl Abdullayev 1956-cı ildə İtaliyaya, 1957-ci ildə Hindistana səfər etdi. Qısa müddətli (12 gün) İtaliya səfəri rəssama son dərəcə zəngin material verdi. Mən 1958-1962-ci illərdə Bakıda "Gənclik" nəşriyyatında çapdan buraxılmış "İtaliya xatirələri" (Azərbaycan dilində) və "Глазами бакинца" (rus dilində) kitablarını vərəqləyirəm... Maraqla oxunan hər iki kitabın mətni və səhifələrini bəzəyən gözəl rəsmləri təcrübəli qələm sahibi olan Mikayıl Abdullayevə məxsusdur. Xaricə, həm də İtaliya kimi bir ölkəyə ilk səfəri rəssamın qarşısında böyük bir ələm açdı, onun yaradıcılıq təxəyyülünü coşdurdu...

İntibah dövrü sənətkarlarının ölməz əsərləri ilə tanışlıq Mikayıl Abdullayev üçün "İtaliya xatirələri" silsilə əsərləri yaratmaq imkanı verdi. Venesiyada o, Tisiyanın "Assunta" (Məryəmin meracı) və "Pezaro ailəsinin Məryəmi" əsərlərinin, Corconenin "Üç filosof" əsərinin, Veronezenin "Venesiyanın zəfəri" və "Levi evində ziyafət" əsərlərinin, Verokkionun "Karleoni" atlı heykəli kimi şah əsərinin, Florensiyada Mikelancelonun "David" və "Məryəm ana" heykəllərinin, Botičellinin "Bahar", Leonardo da Vinçinin "Annunsiatsio" ("Məryəmin tərək edilməsi") tablolarının, Romada Mikelancelonun "Piyeta" (İsanın cənəzəsi üzərində) və "Musa" heykəllərinin, Milanda Leonardo da Vinçinin "Məxfi şam yeməyi" freskasının və onlarla digər sənət əsərinin əkslərini öz albomlarında canlandırmışdı.

Mikayıl Abdullayevin "İtaliya xatirələri" silsiləsində yaratdığı müxtəlif məişət səhnələri diqqəti cəlb edir. "San Marko meydanında", "Qoca rəssam", "Paltar sərilməsi", "Rəhbər dəstəsi", "Venesiyalılar", "İşdən sonra", "Fyezolede dəfn mərasimi", "Vatikan darvazası", "Zibil atanlar", "Küçədə kafe" və sair süjetli rəsmlər rəssamın görüb-götürmək qabiliyyətinə dəlalət edirdi.

"İtaliya xatirələri" silsilə əsərləri SSRİ Rəssamlıq Akademiyası üzvlərinin VI sərğisində nümayiş etdirilmişdi.

Mikayıl Abdullayevin "Venesiya günəşi altında" və "Romalı ata" kompozisiyaları sənətsevərlər tərəfindən rəğbətlə qarşılandı. İctimai motivlərə toxunan bu şəkillər sovet rəssamının İtaliyada rast gəldiyi, görüşüb danışdığı sadə adamlara bəslədiyi rəğbətdən bəhs edirdi.

Zəmanəmizin böyük novator rəssamı Aleksandr Deyneka Mikayıl Abdullayevin işləri barədə yüksək rəyde idi. Mərhum əməkdar rəssam Əbdülxalq həmişə fərəhlə deyərdi ki, Mikayıl Abdullayev Azərbaycanı öz işləri ilə dünyaya tanıtdırdı.

1959-cu il idi. Mən o zaman xalq rəssamı Elbəy Rzaquliev və əməkdar rəssam Mirzə Rəfiyevlə yanaşı Bakı kinostudiyasında rəssam işləyirdim. Kinostudiyanın direktoru, respublikanın xalq artisti Adil İsgəndərov məni kabinetinə çağıraraq dedi: "Qağa! Elbəy Rzaquliyevi, Mirzə Rəfiyevi yanıma dəvət et, özün də gəl". Bir neçə dəqiqədən sonra biz Adil müəllimin kabinetində toplandıq.

Adil müəllim gülümsəyib soruşdu:

- Hörmətli rəssamlar, sizin xəbəriniz var ki, Mikayıl Abdullayev dahi Səməd Vurğunun portretini işləyib?

Elbəy Rzaquliyev cavab verdi:

- Adil müəllim, biz o şedevr ilə Nazim Məmmədbəyov və Əbdülxalqla keçən həftə tanış olmuşuq. Mikayıl Abdullayev həm də İtaliya səfəri haqqında ətraflı məlumat verdi, deyəsən yenə İtaliyaya getmək fikrindədir.

Adil müəllim gülümsəyib dedi:

- Sağ olun ki, Mikayıl Abdullayev dahi və gözəl insanı yaddan çıxarmayırsınız.

Mərhum Elbəy Rzaquliyev dünyasını dəyişənə qədər Mikayıl Abdullayevin dahi rəssam və gözəl insan olduğunu deyərdi.

Mikayıl Abdullayevin arzusu yerinə yetdi. 1969-cu ildə o, yenidən İtaliyaya səfər etdi. İkinci səfərində rəssam "İtaliya xatirələri" silsiləsindən fərqli olaraq yeni şəkillərində müasir İtaliya sənətkarlarının portretlərini işləmişdi. İtaliyaya ikinci

səfərində Mikayıl Abdullayev Renato Quttuzo, Cokolo Mantsu, Anna Salvatore, Alberto Moravia, Kalo Levi və Saro Mirabella kimi görkəmli mədəniyyət xadimləri ilə görüşüb, onların portretlərini bilavasitə naturadan akvarel rənglərlə çəkmişdi. Sonradan Bakıda Mikayıl Abdullayev tempera boyalarından istifadə etməklə, İtalyan dostlarının portretlərini yenidən işləyib sərgidə nümayiş etdirdi. Maraqlıdır ki, İtaliyada çəkilmiş akvarel portretlərinin altında adlarını çəkdiyimiz sənətkarlar öz imzalarını qoymuşdular. Bu o deməkdir ki, təsvir obyektləri öz portretlərindən razı qalmışdılar.

Maestro Renato Quttuzo üstəlik öz portretinə İtalyanca bu sözləri yazmışdı: "Heyranlıqla təşəkkür edirəm"... Belə rəylərə o biri portretlərdə də rast gəlirik. İtaliyaya səfərləri, şübhəsiz ki, Mikayıl Abdullayevin yaradıcılıq təcrübəsində silinməz iz buraxdı. Bu səfərlər eyni zamanda Azərbaycanlı rəssamla İtaliya mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri arasında dostluq əlaqələrinin canlı körpüsü oldu.

1957-ci ilin əvvəllərində SSRİ Mədəniyyət Nazirliyi bir qrup sovet rəssamını Hindistana yaradıcılıq ezamiyyətinə göndərdi. Üç ay davam edən bu səfərə gedənlər arasında Mikayıl da var idi. Ezamiyyət son dərəcə səmərəli oldu. Hindistanın Dehli, Caypur, Kəlküttə, Acla kimi böyük şəhərlərində sovet rəssamları qədim abidələrə və müasir tikintilərə, bu çox qədim ölkənin gözəl təbiətinə heyranlıqla tamaşa edir, hind xalqının müxtəlif təbəqələrinə mənsub olan insanlarla görüşüb danışır, gördüklərini kətana, kağıza köçürürdülər.

Mikayıl Hindistandan qayıdandan sonra bir müddət emalatxanasında qapanıb özü ilə gətirdiyi etüdləri və rəsmləri qaydaya saldı. O, sərəncamında olan silsilə materiala əsasən bir neçə kompozisiya yaratdı.

Bakıda və Moskvada fərdi sərgisində (1957, 1961) və həmin illərin Ümumittifaq sərgilərində Hindistanda bilavasitə naturadan işlənmiş "Kəlküttəli tələbə qız", "Benqal qızları",

"Balaca Çandra", "Körpəsini əmizdirən qadın", "Caypur qadınları", "Qanqa sahillərində", "Süpürgəçi Çamna", habelə "İşdən qayıdanlar", "Britaniya abidəsi" kimi etüdlər, nəhayət "Racəstan qadınları" kompozisiyaları göstərilirdi.

"Hindistan silsiləsi" əsərləri rəssamın sərgisinə tamaşa edən baxıcılara, onun həmkar dostlarına xoş təsir bağışladı. Sənətsəvərlər ilk dəfə idi ki, Azərbaycanlı rəssamın Hindistana həsr etdiyi süjetli tablolar, portretlər və mənzərələrlə tanış olurdular...

Mikayıl Abdullayev etiraf edirdi ki, Hindistanda rast gəldiyi qadınlar Azərbaycanlı qadınlara, onun həmyerlilərinə çox oxşayır. Bu oxşarlığı o, hind qadınlarının rəngarəng geyimlərində, məsələn mavi rənglə çəhrayının, bənövşəyi rənglə sarının tutuşmasında görür və gördüyünə heç bir şey əlavə etmədən təsvirə alırdı. Hindistan silsiləsinin ilk tematik əsərində ("İşdən qayıdanlar") rəssamın Dehli ətrafında rast gəldiyi adi məişət səhnəsinin təsviri verilib. Tozlu-torpaqlı araba yolu ilə yorğun-ağrın evə qayıdan kəndlilər, torpağa bağlı olan zəhmət adamları sovet rəssamının rəğbətini qazanmışdılar.

Hindistana həsr etdiyi janr əsərlərindən bir neçəsində, o cümlədən "Xatirə", "Uzaq Caypurda", və "Racəstan qadınları" tablolarında rəssamın ilhamla təsvirə aldığı qadın surətləri canlanır. "Xatirə" kompozisiyasında təsviri verilmiş gənc qadın zahiri gözəlliklə mənəvi aləmi özündə birləşdirən bir insan surəti kimi rəssamın təxəyyülünü vəcdə gətirmişdi. "Uzaq Caypurda" tablosunda isə rəssamın diqqətini cəlb etmiş hindli qadın sadə zəhmət adamıdır, bəlkə də bir böyük ailə başçısıdır.

Dünyanın bir çox ölkəsində nümayiş etdirilmiş "Racəstan qadınları" tablosunda konkret süjet axtarmaq əbəsdir - əsərin qəhrəmanları olan gənc qadınlar sanki öz qədd-qamətlərini, məişətlərində kök salmış bənövşəyi geyimlərini nümayiş etdirirlər. Şəklin koloriti dekorativ səpkidə işlədilmiş nikbin boyaların vəhdətindən doğmuşdur...

“Hindistan silsiləsi” Mikayıl Abdullayevin yaradıcılıq təcrübəsində parlaq səhifələr açdı. Təsadüfi deyil ki, bu silsiləyə görə Azərbaycan rəssamı 1957-ci ildə SSRİ rəssamlıq Akademiyasının gümüş medalı və diplomuna, 1970-ci ildə isə Cavahirləl Nehru adına Beynəlxalq mükafata layiq görüldü.

1971-ci ildə Mikayıl Abdullayev Hindistan hökumətinin dəvəti ilə ikinci dəfə Hindistana getdi. Fəxri mükafatı Mikayıla Hindistan Respublikasının prezidenti Giri təqdim etdi. Hindistanın baş naziri İndira Qandi, ölkənin digər dövlət xadimləri, mədəniyyət və incəsənət sahələrinin nümayəndələri iki ölkənin dostluq rəmzi olan yüksək mükafat alması münasibəti ilə Azərbaycan xalqının istedadlı oğlunu təbrik etdilər. 1958-1962-ci illər ərzində sovet təsviri sənətinin ən görkəmli nümayəndələrinin (V. Muxina, P. Konçalovski, İ. Şadr, A. Deyneka, “kukrınıkslər” (M. Kupriyanov, P. Krilov, N. Sokolov), J. Pimenov...) əsərlərindən təşkil edilmiş səyyar sərgi Şərqi Avropanın bütün ölkələrində 4-5 il ardıcıl nümayiş etdirilirdi. Bu sərginin ən gənc iştirakçısı Mikayıl Abdullayev idi. Lakin Mikayıl Abdullayev sərgilənən əsərlərin sayına görə (səkkiz əsər) digər iştirakçıları üstələmişdi. 1958-ci ildən başlayaraq onun sərgidə nümayiş etdirilən əsərlərinin rəngli reproduksiyaları həmin ölkələrin kitab, jurnal və sənət məcmuələrində öz əksini tapdı.

Mikayıl Abdullayevin ilk monoqrafiya albomu Leypsiqin “Zeyman” nəşriyyatı tərəfindən çap edilmişdir. Onun əsərləri reproduksiya və “açıqçalarda” saysız miqdarda böyük tirajda çap edilmişdir.

Mikayıl Abdullayevin “Xarici ölkələr” silsiləsində Əfqanıstana və Macarıstana həsr etdiyi rəngkarlıq əsərləri və rəsmlərinin özünəməxsus yeri var. Rəssam Əfqanıstanın həm qışını, həm də yazını görüb. Mikayıl altı gün çəkmiş səfərlərində dağlar qoynunda yerləşən bu ölkənin təbii gözəlliyini böyük bacarıqla təsvir edib. Abdullayev Kabilədə görüşüb-danışdığı əfqanlılardan bir neçəsinin portretini çəkib.

Rəssam bu ölkəni dünyada şöhrətləndirən xalq sənətkarlarına heyran olmuşdu. Sənətkar Əfqanıstan paytaxtında kiçik emalatxanalarda gözəl sənət nümunələri yaradan ustaların işinə tamaşa edib, əsl “Şərq bazarı” sayılan Kabil bazarında - əlvan geyimli kişilərin, qadınların, qocaların, uşaqların rəsmlərini çəkmişdi.

Professor, sənətsünaslıq doktoru Mürsəl Nəcəfov 1963-cü ildə Moskvada “Sovet şərqinin rəssamları xarici şərq ölkələrində” devisi altında keçirilən çox gözəl bədii sərginin açılışında iştirak etmişdi. O, əlyazmalarında Mikayıl Abdullayevin Əfqanıstana həsr etdiyi əsərlərini xüsusi qeyd edirdi. Sənətkarın “Gənc əfqan Qulam Nəbi”, “Qoca əfqan”, “Səhər”, “Kabilədə bir həyat” əsərləri Mürsəl Nəcəfovun heyran etmişdi. M. Nəcəfov yazır ki, “Qoca əfqan” portretində təsvir olunmuş ömrünü dağlarda keçirən müdrik insan surəti tamaşaçıda qeyri-adi hislər oyadır. Rəssamın qarşısında aylaşmış qoca nə haqda isə düşündür. Rəssam öz təsvir obyektivini irəli çəkib, diqqətini qocanın üzündə cəmləyib. Portretin fonunda ölkə üçün səciyyəvi olan dağ mənzərəsi verilib.

“Gənc əfqan Qulam Nəbinin” portretində isə biz atasının sənətini davam etdirən cavan ustanın surətini görürük. Əfqanların etnik xüsusiyyətlərini gəncin üzünün cizgilərində ümumiləşdirməyə müvəffəq olan rəssam milli geyimi diqqəti cəlb edən tipik əfqan surəti yaradıb.

Mikayıl Abdullayevin Əfqanıstana həsr etdiyi digər portretləri, mənzərələri, “yol rəsmləri” xalqımızın əfqan xalqının adət və ənənələri, təbiəti ilə tanışlığına, iki ölkə arasında dostluq əlaqələrinin daha da möhkəmləndirilməsinə xidmət göstərmişdir.

Mikayıl Abdullayevin Macarıstana səfəri və bu ölkəyə həsr etdiyi sərgi barədə Mürsəl Nəcəfovun qeydləri də olduqca maraqlıdır. Mikayıl Abdullayev Macarıstanda 45 gün olmuş, Budapeştdə, Mişkaltədə, Sentrendrədə, Vişeqradda,

Azərbaycan Milli Kitabxanası

Esterqomda, onlara qəsəbədə, kənddə - görüb-götürdüyünü qələmə almışdı.

1958-ci ildə Moskvada Mikayıl Abdullayevin Macarıstana həsr etdiyi "45 gün Macarıstanda" adlı sərgisi təşkil edilmişdi. 38 akvarel portretdən və mənzərədən ibarət olan bu sərgidə əlavə olaraq rəssamın Macarıstandan gətirdiyi 33 rəsm sərgilənirdi. Moskvalılar Azərbaycan rəssamının "Macarıstan silsiləsini" böyük rəğbətlə qarşıladılar. Sərginin müzakirəsində rəssamın ünvanına tərifli sözlər söyləndi, qəzet və jurnalların səhifələrində Mikayıl Abdullayevin akvarelləri və rəsmləri haqqında müsbət rəylər dərc edildi.

Azərbaycan rəssamının Macarıstanda yaratdığı akvarel əsərləri olduqca yüksək qiymətə layiqdir. Rəssamın bilavasitə naturadan çəkdiyi portretlər vasitəsi ilə biz Macarıstanın görkəmli mədəniyyət xadimlərindən heykəltəraş Kişvaludi Ştrobl, rəssam Es Deneş, gitara çalan Laslo Layoş, artist Ştefaniya Moldavan, memar İştvan Layoş və başqaları ilə tanış oluruq.

Mikayıl Abdullayev dost ölkələrin sadə adamlarının - fəhlələrin, kəndlilərin, tələbələrin portretlərini işləyir. Rəssam öz mənzərələrində Budapeştin, Vişeqradın, Mişkalsın, Sentendernin küçə və meydanlarının, Dunayın və Balaton gölünün cazibədar gözəlliyini əks etdirir.

Moskvada açılmış sərginin kataloqunda kiçik bir məqalədə Mikayıl Abdullayev Macarıstan haqqında özünün səmimi ürək sözlərini söyləyirdi: "Macarıstan torpağında keçirdiyim günlərdə çox görüb, çox eşitdim...Macarıstanda yeni dostlarım qaldı. Mən onların portretini böyük həvəslə, məhəbbətlə çəkdim. Eyni məhəbbətlə mən ölkənin təbiətini təsvir etdim".

Mikayıl Abdullayevin İtaliya, Hindistan, Əfqanıstan, Macarıstan silsilələri onun şəxsi yaradıcılıq təcrübəsində unudulmaz iz buraxmışdır. Onun yaradıcılıq fəaliyyəti xalqlar arasında mövcud olan dostluq və mədəni əlaqələrin daha da

möhkəmlənməsinə layiqli hədiyyə olmuşdur. Azərbaycan rəssamının Cavahirləl Nehru adına beynəlxalq mükafata layiq görülməsi, yaratdığı əsərlərdən ibarət fərdi sərgilərin xaricdə nümayiş etdirilməsi, dünyanın onlarla ölkəsində bu silsilələrə daxil olan tematik əsərlərin, portretlərin, mənzərələrin və rəsmlərin dəfələrlə nümayiş etdirilməsi, nəhayət, Hindistan, İtaliya, Əfqanıstan, Macarıstan mövzularında yaradılmış əsərlərdən ibarət fərdi sərgilərin xaricdə nümayiş etdirilməsi dediklərimizi təsdiqləyir.

Professor Mürsəl Nəcəfov öz əlyazmalarında Mikayıl Abdullayevi bir vətənpərvər insan kimi, vətəni qarış-qarış gəzib öz tablolarında sevə-sevə əks etdirən sənətkar kimi yüksəklərə qaldırmışdır.

Keçən əsrin 60-cı illəri Mikayıl Abdullayevin yaradıcılıq təcrübəsində ən məhsuldar bir dövr sayılmalıdır. Hindistan mövzuları ilə yanaşı rəssam həmin illərdə "Həmyerlilərim" silsiləsinə daxil olan "Azərbaycan çöllərində", "Astarada çay yığıcı" kompozisiyalarını, "Qoca çoban", "Masallı qızları", "Lənkəranlı qız", "Neftçi A. Aydəmirov", "Abşeronda" tablolarını, "Şimali Qafqaz", "Qarabağ", "Abşeron" mənzərələrini, "Tarlada" tablosunu, nəhayət Polşa etüdlərini və natürmort təsvirlərini yaradır. Bunlar respublika sərgilərində, Moskvada, SSSR-nin digər şəhərlərində və xaricdə nümayiş etdirilir. Mikayıl Abdullayev Azərbaycan mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələrindən bir çoxunun portretlərini, o cümlədən "Yüz yaşlı şəkəke ustası A. Babayev", "M. F. Axundov", "Molla Pənah Vaqif" tablolarını yaradır.

Mikayıl Abdullayevin 60-cı illərdə yaratdığı rəngkarlıq əsərlərindən bir neçəsi barədə qısa da olsa danışmağı lazım bilirəm.

60-cı illərdə mən Bakı kinostudiyasında rəssam işləyirdim. Günəşli bir səhər idi, işçilər bir-bir işə gəlirdilər, elə bu vaxt respublikanın xalq artisti Mövsüm Sənanı, respublikanın xalq artisti Mirzə Babayev, respublikanın xalq

rəssamı Elbəy Rzaquliyev və respublikanın əməkdar rəssamı Mirzə Rəfiyev studiyanın həyatına daxil oldular.

Mövsüm müəllim məni görüb yanına çağırdı, əlindəki reproduksiyanı uzadıb dedi: “Götür, sənə lazım olar”. Bu reproduksiya qara rəngdə olsa da mənə çox xoş gəldi. Bu reproduksiya Mikayıl Abdullayevin 1958-ci ildə yaratdığı “Uzaq Caypırda” əsərinin reproduksiyası idi. Elbəy Rzaquliyev və Mirzə Rəfiyev də reproduksiyanı maraqla seyr etdilər.

Elbəy Rzaquliyev əsərə yüksək qiymət verib dedi: “Balam, kişi işləyir də, Azərbaycanı dünyaya tanıdır”. Mirzə Rəfiyev isə təklif etdi: “Gəl verək fotolaboratoriyaya, çoxaldaq, biri də mənim olsun”. Mirzə Babayev isə gülümsəyərək dedi: “Məni də yaddan çıxarmayın”. Fotolaboratoriyada reproduksiyanın surətləri çoxaldıldı və studiyada işləyənlərin çoxuna paylandı.

Ertəsi gün mən Rəssamlar İttifaqında professor Mürsəl Nəcəfovla görüşdüm. Mürsəl müəllimə reproduksiya barəsində danışmaq istəyirdim. Mürsəl müəllim dedi: “Nazim, mən axı sənətsünasam, Mikayıl Abdullayev barəsində kifayət qədər məlumatlıyam. Uşaqlıq illərim Mikayıl Abdullayevlə keçib, bir məktəbdə oxumuşuq. İndi qulaq as, mən o əsərlərdən danışmaq istəyirəm. Onlar zahirən janr kompozisiyası kimi qavranılıb, lakin əslində çox dərin məna daşıyır, tamaşaçılarda insanpərvərlik və vətənpərvərlik hissləri oyadır. “Azərbaycan silsiləsini xatırlayaq - ümumi mövzu daxilində bir-biri ilə əlaqələnən üç kompozisiyadan ibarətdir, hər üç hissədə təsvirə alınmış süjet xəyalımızı Böyük Vətən Müharibəsi dövrünə qaytarır. Hadisələr doğma Azərbaycan torpağında cərəyan edir. Bunu həm təsvirləri verilən insan surətində, həm də təbiət motivlərində aydın bir şəkildə izləmək olur. Maraqlıdır ki, süjetləri bir-birindən fərqlənən bu üç əsərin fonunda bir-birinin davamı olan ümumi mənzərə motivləri verilir”.

70-ci illərin əvvəllərində M. Abdullayevin yaratdığı janr əsərlərindən “Azərbaycan çöllərində” və “Çəltik becərənlər” əsərləri sənətkarın yaradıcılığında mühüm yer tutur. Bu iki əsər Mikayıl Abdullayevin tematik janrlarda yaratdığı qiymətli kompozisiyaların siyahısına layiqli əlavələrdir. “Çəltik becərənlər” əsərinə görə Mikayıl Abdullayev Azərbaycan SSR dövlət mükafatına layiq görülmüşdür.

Mikayıl Abdullayevin “Həmyerlilərim” silsiləsinə “Qoca çoban”, “Abşeronlular”, “Qarabağlı qız”, “Lənkəranlı qadın”, “Kənd qadınları”, “Çayçı qızlar”, “Cənublu qız” və bir neçə rəngkarlıq əsəri daxildir.

M. Abdullayevin yaratdığı surətlərin prototipləri Abşeron kəndlərinin, məsələn Maşağanın, yaxud Buzovnanın sakinləridirlər. Başında qulaqlı papaq gəzdirən kişi, yəqin ki, təqaüdə çıxmış əməkçidir və indi vaxtını həyatı təsərrüfatında keçirir. Güldanlardakı kaktuslara özü qayğı göstərir... Dünya görmüş qadın surətinə gəldikdə isə, rəssamın öz etirafına görə o, bu obrazın prototipi kimi Sona bacını - Tahir Salahovun anasını təsvir etmişdir.

Mikayıl Abdullayevin yaradıcılığında sənətkarın müxtəlif illərdə ailəsinə həsr etdiyi portretlər (“Mənim anam”, “Rəssamın arvadı”, “Balaca Cami”, “Nağil sevən Cami” və s.) və Azərbaycan mədəniyyətinin görkəmli xadimlərinin obrazları (“İmadəddin Nəsimi”, “Vaqif”, “Əbu Əli ibn Sina”, “Nizami Gəncəvi”, “Aşıq Ələsgər”, “M. F. Axundov”, “11 yaşlı usta Əbdülhüseyn Babayev”, “Yazıçı Həsən Seyidbəyli”, “Şair Rəsul Rza”, “Xalq rəssamı Lətif Kərimov”) əhəmiyyətli yer tutur. Sənaye və kənd təsərrüfatı qabaqcıllarının və mədəniyyət xadimlərinin portretləri keçən əsrin 60-cı illərində Respublika və Ümumittifaq sərgilərində nümayiş etdirilmişdir. Professor Mürsəl Nəcəfov əlyazmalarında Mikayıl Abdullayevin yaratdığı “Azərbaycan ədəbiyyatının klassikləri” silsilə əsərləri haqqında ətraflı məlumat verir.

“Nəsimi” tablosu diqqətəlayiq əsərlərindən biridir. Dahi şair və üsyankar insan olan İmadəddin Nəsimi rəssam tərəfindən qeyri-adi görkəmdə təsvir edilmişdir. M. Abdullayevin “Nəsimi”si gəncdir, lakin son dərəcə ciddidir. Şairi edam gözləyir, lakin o, əqidəsindən dönmür.

M. Abdullayev daha bir “Nəsimi” portreti çəkmişdir. İkinci portretdə şairin üzünün ifadəsi birinci portretdəkindən fərqli olaraq nisbətən sadədir, baxışları mülayimdir.

Dünya incəsənəti tarixində, xüsusən rəngkarlıq tarixində elə rəssamlar tanıyıraq ki, yaradıcılıq təcrübələrini yalnız mənzərə janrında sinamışlar. Məsələn, Hollandiyada Pyukdas, Fransada Koro və Pissarro, Rusiyada Vasnetsov və Levitan məhz mənzərəçi rəssamlar kimi məşhur olmuşlar. Bizim milli sənətimizdə Kəngərli və Bəhlulzadə yaradıcılıq ömürlərini Azərbaycan təbiətinin təsvirinə həsr etmişlər.

Mikayıl Abdullayev “Axşam”, “Balaca çoban, ”Səadət yarananlar”, “İşdən qayıdanlar”, “Günəşli sahil”, “Analarımızın gəncliyi”, “Masallı qızları”, “Azərbaycan çöllərində”, “Çəltik becərənələr” kimi mənzərələrində, onlarla portretlərində, “Lənkəranlı qadın”, “Qarabağlı qız”, “Qoca çoban”, “Tarla qəhrəmanı Şamama Həsənova” kimi tematik əsərlərində vətən təbiətinin təsviri istiqamətində yüksək uğur əldə etmişdir.

1981-ci ildə Moskvada Azərbaycan sənətkarları Tahir Salahovun, Mikayıl Abdullayevin, Tokay Məmmədovun və Ömər Eldarovun əsərlərindən ibarət sərgi təşkil edilmişdi. M. Abdullayev yaratdığı tematik əsərləri və portretləri ilə yanaşı sərgiyə bir neçə Abşeron mənzərəsi də göndərmişdi.

Mikayıl Abdullayevin “Göy-göl”, “Kəpəz”, “Astara”, “Qarabağ”, “Mərəzə” kimi vətən eşqi sezilən əsərlərini yüksək qiymətləndirən respublikanın əməkdar rəssamı Əbdülxalq onun eyni zamanda natürmort janrı ustadı olduğunu iddia edirdi. Rəssamın bir çox tematik tablolarında və portretlərində açıq-aşkar natürmort janrına meyl duyulur. Məsələn, “Səadət

yarananlar” kompozisiyasında iki gəncin - inşaatçı oğlanın və tabelçi qızın görüşünü təsvir edən səhnədə yerə qoyulmuş meyvələr, tabel, jurnal və s. əşyalar ilk baxışdan tamaşaçının diqqətini cəlb edir.

“Azərbaycan çöllərində” əsərinin sağ və sol hissələrində təsvir olunmuş metal qab, yerə salınmış süfrə, üzüm dolu səbət və s. əsərdəki süjetlərin açılmasında köməkçi motivlər kimi qavranır.

1978-ci ildə Bakıda, Azərbaycanın xarici ölkələrlə dostluq və mədəni əlaqələr cəmiyyətinin sərgi salonunda Mikayıl Abdullayevin fərdi sərgisi təşkil edilmişdi. Beynəlxalq uşaq ilinə həsr olunmuş sərgi “Uşaqlar Mikayıl Abdullayevin tablolarında” adlanırdı. Abdullayev sənətinin pərəstişkarları, şübhəsiz ki, onun illərdən bəri ana məhəbbətini, uşaqları, yeniyetmələri təsvir edən şəkillər üzərində həvəslə işlədiyindən xəbərsiz deyildilər. Sərginin təşkilatçıları - Azərbaycan rəssamlar ittifaqı və Azərbaycanın xarici ölkələrlə dostluq və mədəni əlaqələr cəmiyyəti tərəfindən M. Abdullayevin uşaqlara həsr etdiyi əsərlərin bir qismini bir yerə toplayıb nümayiş etdirilməsi sənətsevərlərinin böyük marağına səbəb olmuşdu.

Sərgidə Mikayıl Abdullayevin hələ Böyük Vətən müharibəsi illərində yaratdığı bir neçə uşaq təsviri də tamaşaçıların diqqətini cəlb etmişdi. Sənətkarın 1944-1945-ci illərdə çəkdiyi “Ağ yaylıqlı qız”, “Balaca çoban” portretləri insan qəlbinin ən incə tellərinə toxunur. Sənətkarın müharibədən sonrakı illərdə uşaq mövzusunda “Abşeronlu qız”, “Kənd uşağı”, “Məktəbli qız”, “Uşağın dalınca” kimi əsərləri onun uşaq psixologiyasına yaxından bələd olduğuna dəlalət edir.

Mikayıl Abdullayevin qrafika yaradıcılığında milli miniatür sənətimizdən gələn stilizasiya və şərtlilik və ədəbi surətlərin müasir təsvir formalarında şərh kimi iki meyl özünü büruzə verir. Təbiidir ki, bu və ya digər təsvir formasına

müraciət edərkən rəssam ədəbi əsərlərin ideya-bədii xüsusiyyətlərini, obrazlar silsiləsini əsas götürür. Rəssam tarixi-mədəni-ədəbi abidə olan "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanına çəkdiyi illüstrasiyalarını, habelə "Leyli və Məcnun", "Şəbihicran" poemalarının rəsmlərini məhz miniatür formalarında işləməyə üstünlük verir. Ədəbi əsərlərin, xüsusilə poetik süjetlərin təsvirində çoxplanlı kompozisiyalara müraciət edən rəssam miniatür irsimizin müvafiq nümunələrindən bəyranir.

Fizulinin "Leyli və Məcnunu" poemasına illüstrasiyalar yaradan Mikayıl Abdullayev "Kitabi Dədə Qorqud" dastanının tərtibat prinsiplərini əsas götürmüş, klassik poeziyamızın ən gözəl nümunələrindən birini müasir realist rəssam mövqeyindən oxumuşdur.

Mikayıl Abdullayevin çoxşaxəli rəssamlıq fəaliyyətində səhnə tərtibatı və geyim eskizi də əhəmiyyətli yer tuturdu. O, 1959-cu ildə Moskvada Azərbaycan incəsənəti ictimaiyyətinin yekun konsertinə tərtibat vermişdi.

Azərbaycanın milli mahnı və rəqslərindən ibarət yekun konsertinin hər bir nömrəsi Mikayıl Abdullayevin eskizləri əsasında bəzədilmiş arxa pərdələr fonunda ifa olunurdu. Artistlərimizin bütün çıxışları moskvalılar tərəfindən hərərlə qarşılanırdı. Milli ornament nümunələri, klassik miniatür formalarına əsaslanan təsvirlər, Azərbaycan təbiətinin gözəlliklərini əks edən mənzərə motivləri arxa pərdənin bədii tərtibatında əhəmiyyətli yer tuturdu. Respublikanın paytaxtı Bakı şəhərinin mənzərəsi, bərəkətli meyvə bağları, Göy-Göl kimi təsvir motivlərindən ibarət "hərəkət edən" 122 metrlik fon yekun konsertimizə tamaşa edən moskvalıları valeh etmişdi. Həmin hadisənin şahidi kimi özümü xoşbəxt hesab edirəm.

1959-cu il idi. Mən onda Bakı kinostudiyasında rəssam vəzifəsində işləyirdim. Kinostudiyanın direktoru xalq artisti Adil İsgəndərov məni və respublikamızın xalq rəssamı Elbəy

Rzaquliyevi kabinetinə dəvət edib dedi: "Moskvada "Azərbaycan incəsənət günləri" keçiriləcək. Tərtibat Mikayıl Abdullayevə tapşırılıb. Ona kömək üçün hər ikinizi Moskvaya ezam edirəm". yaxşı olar ki, ona bir kömək kimi siz də orada iştirak edəsiniz. Ertəsi gün Elbəy Rzaquliyevlə təyyarəyə minib Moskvaya uçduq.

Mikayıl Abdullayev narazı görünürdü. Deyəsən, yorğun idi. O, arxa pərdənin tərtibatını yenidən başa vurduğunu söyləyib Elbəydən soruşdu: "Hə, necədir?"

Elbəy gülümsəyib dedi ki, bu böyük şah əsəridir. Mikayıl Abdullayev böyük ustalıqla Azərbaycanın gözəlliyini pərdədə təsvir etməyə nail olmuşdu. "Правда" qəzetində konsertə və xüsusilə konsertin bədii tərtibatına, ifaçıların geyimlərinə yüksək qiymət verilmişdi. Respublikamızın yamyaşıl çöllərindən, iti zirvəli dağlarından Bakıya qədər hərəkət edən əsrərangiz panoram diqqəti xüsusilə cəlb edirdi.

1971-ci ildə respublikanın ictimaiyyəti SSRİ xalq rəssamı Mikayıl Abdullayevin anadan olmasının 50 illiyini və rəssamlıq fəaliyyətinin 30 illiyini qeyd etdi. İstedadlı rəssamın səmərəli fəaliyyəti yüksək qiymətləndirildi. Sənətkar Oktyabr inqilabı ordeni ilə təltif olundu. Yaradıcılıq təcrübəsində dinclik bilməyən xalq rəssamı yeni bir qüvvə ilə fəaliyyətini davam etdirməyə başladı. O, Azərbaycan kəndində, sovxoz və kolxozlarda çalışan pambıqçı qadınların, qızların əmək fəaliyyətini tərənnüm edən tablolar yaratdı.

Keçən əsrin 70-ci illəri də M. Abdullayev üçün uğurlu olmuşdu. M. Abdullayevin "Bakıda bayram" tablosu Daşkənddə nümayiş etdirildi. Tabloda Hökumət evinin qarşısında, Azərbaycan paytaxtının mərkəzi meydanında təntənəli bayram nümayişi təsvir edilmişdir.

Bakı metropoliteninin Nizami stansiyasının yeraltı salonunda tağda yerləşdirilmiş mozaikalar dahi şairin poemalarından süjetlərə həsr olunmuşdur. Salonun baş divarında sərninlərin gözləri qarşısında Nizami Gəncəvinin

əzəmətli portreti ucalır. Salonun yan divarlarında “Xosrov və Şirin”, “Leyli və Məcnun”, “Yeddi gözəl” və “İsgəndərnamə” poemalarından epizodlar təsvir olunmuşdur. Mikayıl Abdullayevin “Nizami mozaikaları” Azərbaycan təsviri sənətinin monumental rəngkarlıq sahəsində əzəmətli nümunələridir.

Keçən əsrin 40-50-ci illərində Mikayıl Abdullayevin tematik tabloları, mənzərələri və portretləri mütəxəssislərin, habelə mətbuatın diqqət mərkəzində olmuşdur. Moskva rəssamları, sənətsünaşları və tənqidçilərindən Q. Nedaşevin, N. Dmitriyeva, A. Fyodorov-Davidov, F. Roginskaya, B. İohanson, N. Yezerskaya, İ. Qrabar, A. Deyneka, P. Lebedev, Sankt-Peterburqlu sənətsünaş M. Koqan, Gürcüstan rəssamı Y. Caparidze, Moldaviya rəssamı İ. Boqdesko və başqaları, Almaniya Demokratik Respublikasının Trayqot Stefanoviç, İnge Venke, Helmut Vavazni, Kristi Qufzent, Erix Hohne kimi sənətsünaşları Mikayıl Abdullayevin yaradıcılığına həsr olunmuş məqalələr yazmışlar. Alman jurnallarında və kataloqlarında başqa müəlliflərin də məqalələri çap edilmişdir. Məşhur bolqar rəssamı Henko Balkonski, Rumıniya sənətsünaş George Opresku, Polşa tənqidçisi Anna Trayanovska, İsveç, Yaponiya, Hindistan və s. ölkələrin sənətsünaş və tənqidçiləri Azərbaycan rəssamının əsərləri barədə öz ölkələrində müsbət rəylər dərc etdirmişlər.

Sənətsünaşlarımızdan N. Həbibov, P. Hacıyev, R. Əfəndiyev, M. Tərhanov və b. Mikayıl Abdullayevin yaradıcılıq təcrübəsinin ayrı-ayrı sahələrini (mövzu və janrlar) mütəmadi işıqlandırmışlar. M. Abdullayevin yaradıcılığı ölkəmizdə və xaricdə daima bədii tənqidin diqqət mərkəzində olmuşdur. Azərbaycan bədii məktəbində, Azərbaycan incəsənətində qabaqcıl mövqe tutan sənətkar məhsuldar rəssamlıq əməyi, pedaqoji fəaliyyəti, ictimai həyatda gördüyü xeyirxah əməlləri ilə minlərlə insanın məhəbbətini qazanmışdır.

Mürsəl Nəcəfov Mikayıl Abdullayevin adını çəkəndə deyirdi: “Gözəl insan, istedadlı sənətkar öz sənətinin pərəstişkarlarını gələcəkdə sevindirəcək, milli sənət məktəbimizə şöhrət gətirəcək”.

Azərbaycan Rəssamlar İttifaqında Mikayıl Abdullayevlə görüşümüz oldu. Elbəy Rzaquliyev də yanımda idi. Mikayıl xəstə görünürdü. Salamlaşdı, sonra dedi: “Qocaldıq getdik”. Elbəy müəllim dilləndi: “Maşallah, yaxşısınız”.

Mikayıl Abdullayev məndən soruşdu: “İşləyirsən?” Cavab verdim: “Bəli, “pastel” rəsminə keçmişəm”. Mikayıl dedi: “Yaxşı eləmişən”. Rəssam özünü pis hiss edirdi, vidalaşdı bizdən ayrıldı.

2002-ci ilin avqust ayının 21-də dahi rəssam, gözəl insan dünyasını dəyişdi.

M. ABDULLAYEV. HƏYAT VƏ YARADICILIĞI. XRONOLOGİYA.

- 19.12.1921 Bakı şəhərində anadan olub.
- 1935-1939 Ə. Əzimzadə ad. Rəssamlıq məktəbinin tələbəsi.
- 1939-1949 V. Surikov ad. Rəssamlıq institutunun tələbəsi.
- 1945 Ümumittifaq rəsm sərgisində ilk iştirakı.
- 1948 Macarıstanda demokratik gənclər və tələbələrin ümumdünya festivalında iştirak edir.
- 1955 Azərbaycan SSR "Əməkdar incəsənət xadimi" adına layiq
- 1957 Hindistan səfəri. "Hind qadınları" silsiləsi üzərində iş.
- 1957 Bakı və Moskva şəhərlərində ilk fərdi sərgiləri.
- 1958 Brüsseldə ümumdünya rəsm sərgisinin iştirakçısı
- 1958 SSRİ Rəssamlıq Akademiyasının gümüş medalına layiq
- 1958 Bakı və Moskvada "45 gün Macarıstanda" fərdi sərgisi.
- 1958 SSRİ Rəssamlıq Akademiyasının müxbir üzvü seçilir.
- 1959 Şərqi Avropa ölkələrinin təsviri sənət sərgisinin iştirakçısı.
- 1958-63 SSRİ Rəssamlar İttifaqı idarə heyətinin katibi
- 1959 Lenin ordeni ilə təltif olunur.
- 1960 "Azərbaycan SSR xalq artisti" adına layiq görülür.
- 1960 Parisdə "Rus və sovet incəsənəti" sərgisinin iştirakçısı.
- 1963 "SSRİ xalq artisti" adına layiq görülür.
- 1966-67 Berlin və Leypsiqdə fərdi sərgisi.
- 1967 Yaponiyada "Sovet təsviri sənətinin 50 illiyi" sərgisinin
- 1970 Bakı və Moskvada "Dost Hindistanda" fərdi sərgisi.
- 1970 C. Nehru ad. beynəlxalq mükafata layiq görülür.
- 1972 "Oktyabr inqilabı" ordeni ilə təltif edilir.
- 1973 Moskvada fərdi sərgisi.
- 1973 Professor adı alır.
- 1974 Azərbaycan SSR dövlət mükafatına layiq görülür.
- 1976 Azərbaycan sovet ensiklopediyası baş redaksiyasının üzvü.
- 1997 Azərbaycan Respublikasının "İstiqlal" ordeni ilə təltif edilir.
- 21.08.2002 Mikayıl Abdullayev vəfat edir.

RƏSSAMIN ANASI.
FANER, YAĞLI BOYA, 22X32.

NARDARAN YOLUNDA. 1947.

CAYPUR QADINLARI. 1957.

KƏTAN. YAĞLI BOYA. 46 X 49

KƏLKÜTTƏ ƏTRAFINDA. 1957.
KARTON, YAĞLI BOYA. 24 X 35.

CAYPURDA SƏHƏR. 1957.
KƏTAN, YAĞLI BOYA, 35X39.

QARABAĞDA. 1964.

1941-Cİ İLİN İYUNU. 1964-1965.

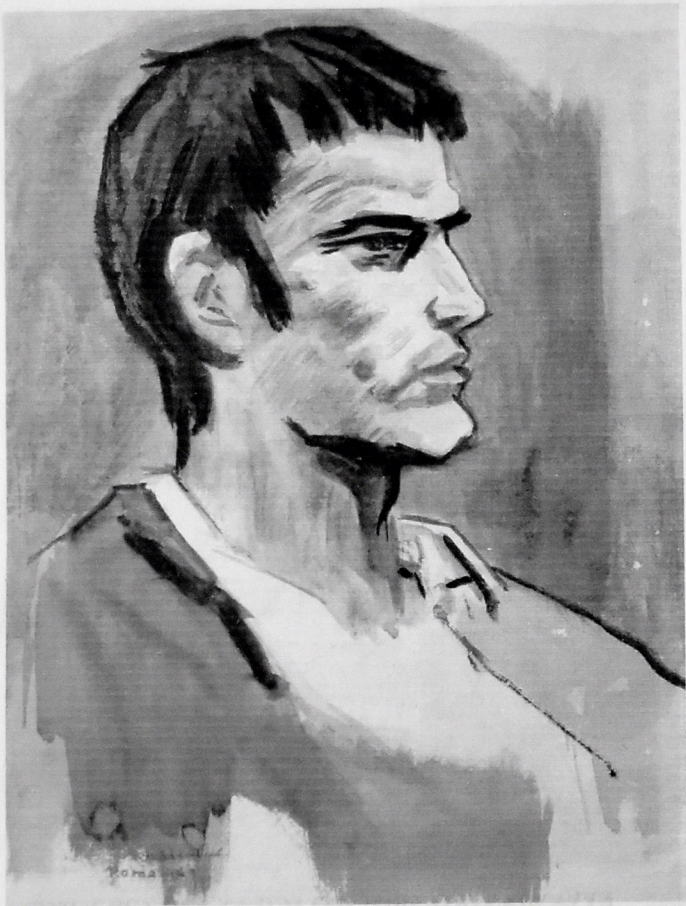

BALACA CAMİ. 1965.
KƏTAN, YAĞLI BOYA, 65X50.

EYVANDAN GÖY MƏSCİDƏ AÇILAN MƏNZƏRƏ. 1966.
AKVAREL, 45X60.

İTALİYALI. 1969.
AKVAREL, 34X44.

XƏZƏR NEFTÇİLƏRİ. 1971.
KARTON, QUAŞ, 40X38.

VYETNAMLI QIZ. 1971.

ANA HİNDİSTAN. 1972.
KƏTAN, YAĞLI BOYA, 118X124.

NO KABA QI QI QI QI
1972. 118X124.

SƏHƏNG APARAN QIZ.
AKVAREL, 28X35.

KÖHNƏ ŞƏHƏR.
AKVAREL, 28X22.

NİZAMİ GƏNCƏVİ. 1980.

SƏMƏRQƏND ÇİNİSİ. 1980.

AZƏRBAYCAN ŞAİRİ VƏ YAZARI M. F. AXUNDOV.

OT BİÇİNİ. 1983-1985.
AKVAREL, 98X74.

Azf-292228